

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage; Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Dr. R. J. Dam, Kampen; Dr. A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Dr. K. Fernhout, Baarn; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr. W. H. Gispens, Delft; Dr. J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr. J. van Herksen, Ermelo; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; A. Janse, Biggekerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. J. v. d. Linden, Tzum; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs. Joh. Luijkemaar Francken, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; Dr. J. C. Rullmann, Wassenaar; C. Rijndorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Wanswerd; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs. H. Smilde, Groningen; Drs. H. Smitskamp, 's-Gravenhage; D. Stroot, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr. J. Thijs, Zwolle; Dr. C. Veenhof, Harkstede; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Gocs.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: De volheid des tijds. III. Ik geloof aan de universele „wederherstelling”. — Uit de Schrift: De eerste Kerstprediking (Luc. 2:10a). — Kerkelijk Leven: N. S. B.-misbaar. „Gevaarlijk”. Cavijs polemische geschriften in Nederland. — Even Parkeer: Als gij in uw huis zit... — Lit. en Kunst: „Het groene Licht”. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Het Duitse Nationaal-socialisme. VII. — Zielkunde: Het Creatianisme bij de Scholastieken. — Het Boek van de Week: Is Zending onzin? — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

De volheid des tijds. I)

III.

We gingen den vorigen keer na, wat „de volheid des tijds” bij het Joodsche volk in Palestina insloot met betrekking tot 's Heeren Evangelieprediking en kruisdood, d.i. ten aanzien van de heilsoverwerving door den Zoon Gods en Zoon des menschen.

Door wat bij Israël was aan Godsdienstige gedachten en gebruiken werd ten deele de vorm bepaald, waarin de Heere Jezus het Evangelie van Gods genade in Hem predikte. En door de politieke verhoudingen, waardoor de Joden toen onder de heerschappij der Romeinen stonden, hoewel zij nog eenig zelfbestuur met eigene rechtspraak behouden hadden, kon het vonnis over den Heere worden eene veroordeeling niet alleen door de Joden, maar ook namens den keizer van het Romeinsche wereldrijk, die Hem, hoewel in Zich-zelf geheel onschuldig, en zonder schuld verklaard, rechterlijk den vloekdood des kruises deed sterven, maar opdat Hij zou betalen de straf onzer zonden. Want Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, Jes. 53:5. Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons, Gal. 3:13.

Maar dat Evangelie van Christus' kruisdood en opstanding, van Gods genadige schuldvergeving om Zijns lijdens wil, en van Zijne verlossing en zaliging door Christus' wetsvervulling en heilsoverwerving, moest ook in de wereld uitgedragen worden en daar geloof vinden, en aldus zijne reddende uitwerking tot stand brengen. En aldus komen we nu tot de vraag, wat „de volheid des tijds” te kennen geeft inzake de prediking van dat Evangelie onder de volken van dien tijd. Want ook daarover spreekt de apostel bij het bezigen van deze uitdrukking. Hij zegt: Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouw, geworden onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zoude, opdat wij de aanneming tot kinderen, of zonen verkrijgen zouden, Gal. 4:4-5. Wij moeten daarbij onze aandacht schenken aan de Diaspora der Joden, d.i. hunne verstrooiing onder de volken sedert de ballingschap, en aan de toestanden in het Romeinsche wereldrijk onder de eerste keizers.

Bij de geboorte van den Zoon Gods woonden lang niet alle Joden in Palestina. Hoe dicht bevolkt dit land destijds volgens Jozefus ook geweest moge zijn, en bepaald in sommige streken, zooals Galilea, zeer vele Joden hadden toen hun woonplaats buiten Palestina, in de Oostelijke landen van Babylonië en Assyrië, in Syrië, in Klein-Azië, in Egypte, in Griekenland, in Rome, en waar

niet al. Wij kunnen dit ook merken bij het nagaan van het verhaal van Paulus' zendingsreizen in de Handelingen der Apostelen. Het grootste deel der Joden was in de landen der ballingschap achter gebleven, toen Cyrus verlof tot terugkeer naar Kanaän gegeven had. En later waren meermalen ook Joden in grooter of kleiner aantal door verschillende heerschers naar door hen gestichte steden gevoerd om die mede te bevolken. Uiteraard waren ook vele Joden naar ginds of elders vrijwillig verhuisd om den handel, of uit welke oorzaak en overweging ook.

Deze Joden bouwden synagogen in de plaats hunner woning, en hielden daar geregeld hunne Godsdienstige vergaderingen met Schriftlezing en prediking. Ook dreven zij, evenals die uit Palestina, een sterke propaganda, en wonnen vele heidenen voor het Jodendom, hetzij door volle inlijving met besnijdenis, hetzij alleen door nauwe aansluiting in leefwijze, Sabbathsonderhouding en dergelijke. Daardoor ontstonden plaatsen van aanknooping en centra, vanwaar later de Evangelieprediking kon uitgaan in de heidenwereld en door het Romeinsche rijk, zooals de apostel Paulus zijne verkondiging van den Heere Jezus aanving, waar dit kon, in de synagogen. Daarbij verloren velen dezer Joden de kennis van de oorspronkelijke taal hunner vaders, het Hebreeuwsch, en spraken de talen der volken, onder welke zij woonden, vgl. Hand. 2:5-11, en bovendien het Grieksch, dat in dien tijd tot zekere hoogte eene wereldtaal mocht heeten. Daarom ook het Oude Testament in het Grieksch vertaald was, reeds 2 à 3 eeuwen vóór Christus' geboorte, omdat door vele Joden het Hebreeuwsch zelfs niet meer verstaan werd. Deze vertaling, de Septuagint genaamd, omdat zij door zeventig personen gemaakt heette, werd op den Sabbath in de Synagogen gelezen, waardoor de kennis van het Oude Testament verbreid werd ook onder de heidenen.

Nu stond een groot deel der toen bekende wereld onder de heerschappij der Romeinen, en vormde een wereldrijk. Wel bevonden zich destijds in het Oosten ook nog andere rijken, zooals b.v. dat der Parthen. Maar het Romeinsche Rijk strekte zich toch uit over een groot deel van Europa en van Azië en van Afrika, de gebieden rondom de Middellandsche Zee. Sommige van die landstreken hadden soms nog wel eigene koningen, zooals Herodes de Grootte in Palestina regeerde, en later Herodes Agrippa, maar dan waren dezen toch onderworpen aan het opperbestuur der keizers te Rome. Herodes b.v. moest om zijne zonen te mogen dooden, eerst verlof daartoe van den keizer bekomen. Geheel zelfstandig waren zulke vorsten dus allerminst.

Deze uitgebreidheid van Romeinsche heerschappij was allengs ontstaan, ofschoon dan toch betrekkelijk snel, vooral in de laatste jaren vóór de komst der keizers. Zij bood groote voordeelen ook voor de Evangelieverkondiging. Er was nu in dit ontzaglijke gebied van onderscheiden volken eenheid van bestuur, dat door de Romeinen streng gehandhaafd werd. Niet in dien zin, dat zij aan onderscheiden volken niet een grooter of kleiner deel zelfbestuur gelaten zouden hebben. Maar op die wijze, dat zij er voor waakten, het opperbestuur niet uit handen te verliezen. Dit bracht mede een betrekkelijk veilig reizen door het gansche wereldrijk van Oost naar West, van Zuid naar Noord, en omgekeerd, van Palestina door Klein-Azië en Griekenland naar Rome en naar Spanje, en in allerlei andere richtingen en naar andere plaatsen. Natuurlijk ontbraken de gevaren niet, zelfs niet de roovers en moordenaars, zooals de apostel Paulus dat doet weten in II Corinthen 11. Maar wij behoeven toch maar aan Paulus' ontzaglijke reizen te denken, om te kunnen vermoeden, dat in dien tijd toch vrij veilig

door het geheele Romeinsche rijk gereisd kon worden. Wat ook voor de Evangelieprediking van groote beteekenis was. Als het overal onderscheiden rijken, met eigene zelfstandige regeeringen geweest waren, in Azië, in Griekenland, en elders, hoe zoude Paulus dan zoo uitgebreide zendingswerkzaamheid hebben kunnen volbrengen. De onderlinge vijandschap der volken had dat veel te gevaarlijk gemaakt en zeer gehinderd of verhindert. Nu behoorde men toch allen tot één rijk, stond onder hetzelfde bestuur, werd beschermd als het noodig was, door dezelfde wetten en machten, gelijk ook de apostel Paulus met een sterk geleide veilig tegen eenen mogelijken aanslag der Joden van Jeruzalem naar Cesarea overgebracht werd, Hand. 23:23-33, voelde zich bij alle onderling verschil, toch onderdanen van dezelfde regeerders, de hoog verheven, machtige keizers te Rome, jegens wie men dankbaar was voor den algemeen vrede, dien men door het gansche rijk genoot. Want in dat omvangrijke gebied was het destijds vele jaren aaneen rust. Werd er geoorloofd, het was aan de grenzen. Maar in het rijk zelf heerste vrede tientallen van jaren. Dat gaf verademing na den strijd en de verwarring die voorafgegaan waren, en men was daar dankbaar voor, en prees het Romeinsche bestuur.

Wat bestuur zorgde voor goede wegen overal, zooals het dat voor zijn legers noodig had, om, waar het maar vereischt werd, ook aan de verste grenzen, zijn gezag snel en met kracht te kunnen handhaven, of de orde te herstellen. De Joodsche Raadsleden zochten elkander dan ook bevreesd te maken voor de Romeinsche heerschappij met het oog op den Heere, en spraken: Indien wij Hem alzo laten (geworden), zij zullen allen in Hem gelooven, en de Romeinen zullen wegnemen beide onze plaats en ons volk, Joh. 11:48. En de stadschrijver of secretaris van Epheze stilte de opgezwepte onstuimige menigte met deze woorden: Want wij staan in gevaar, dat wij van oproer zullen verklaagd worden om (den dag) van heden, alzo daar geene oorzaak is waardoor wij reden zullen kunnen geven van dezen oploop, Handelingen 19:40.

In dit groote Romeinsche wereldrijk werd nu ook ééne taal algemeen gesproken, of althans door zeer velen verstaan. Wel hadden de verschillende volken hunne eigene taal bewaard, zoodat de apostel Paulus te Jeruzalem tot de Joden kon spreken in het Hebreeuwsch of Arameesch, Hand. 22, en te Lystra de inwoners in het Lycanisch van Paulus en Barnabas zeiden: De goden zijn den menschen gelijk geworden en tot ons nedergekomen, Hand. 14:11. Doch zoowel in deze laatste plaats, als in de eerste werd de Grieksche prediking des Evangelies verstaan. Want blijkbaar had men te Jeruzalem verwacht, dat Paulus de menigte in het Grieksch zou toespreken.

Met Alexander den Grooten was de Grieksche taal, zooals die destijds uit de verschillende Grieksche dialecten tot de Koinè of gemeenschappelijke was ontstaan of samengegroeid, over Klein-Azië, Syrië, Egypte, Azië, uitgebreid. En tevens de Grieksche kunst en cultuur. Toen later de Romeinen Griekenland veroverden en de verschillende volken in Azië en Noord-Afrika aan zich onderwierpen, legden zij aan deze onderscheiden naties en stammen niet het Latijn als taal op, maar namen zijzelven ook het Grieksch als hunne taal aan, zoodat de apostel Paulus zijnen brief aan de Romeinen niet schreef in het Latijn, maar in het Grieksch. Te Rome werd dus destijds deze taal door velen verstaan, en zeker ook wel gesproken, niet alleen door hooggeplaatsten, maar ook door geringen, zooals de gemeente te Rome wel evenzeer als die te Corinthen hoofdzakelijk uit geloovigen van nedere geboorte bestaan zal hebben. Die eenheid van taal over zoo groot deel van het aard-

1) In verkorten vorm als radio-rede uitgesproken 16 Dec. 1935.

oppervlak en door het gansche Romeinsche rijk was van groote beteekenis voor de verkondiging van het Evangelie van Gods genade in Christus. Hadden toch de onderscheiden volken, die onder de Romeinsche heerschappij stonden, niet maar hunne eigene taal bewaard, doch ook geene andere taal gekend, en niet bij de eigene taal tevens het Grieksch aangeleerd, dan zou de Evangelie-prediking onder hen veel moeilijker zijn geweest. Want dan hadden de apostel Paulus en zijne helpers, en in het algemeen de Evangeliepredikers destijds, eerst bij de onderscheiden volken de landstaal moeten leeren, vóór zij tot de verkondiging van het Evangelie konden overgaan, zooals nu de missionarissen in de heidenlanden eerst de verschillende talen der heidenvolken moeten leeren gebruiken, willen zij op de rechte wijze aan hen het Evangelie kunnen brengen. En dat aanleeren van andere talen vordert veel tijd. Dan had de apostel Paulus niet over zoo uitgebreid terrein zijn Evangeliearbeid kunnen uitoefenen, en zou het ook de vraag zijn, of we wel de brieven van hem bezitten zouden, die we nu in het Nieuwe Testament van hem overig hebben, en wellicht ook niet alle in het Grieksch, zooals b.v. die aan de Romeinen en aan de Galaten.

Kampen.

S. GREIJNDANUS.
(Stol volgt.)

Ik geloof aan de universeele „wederherstelling”. (JAARWISSELING).

Het is op den oudejaarsavond goed, klaar te komen met den tijd, te weten, wat hij waard is, waarheen hij dringt. En het is noodig, óók over hem uit het geloof te spreken in het midden van de belijdende kerk, de groote gemeente. Daarom willen wij heden voor ons geloof belijdenis doen van de wederherstelling aller dingen.

Onder de „wederherstelling aller dingen” (de z.g. apokatastasis) is dikwijls veel verstaan, dat wij op grond der Schrift nimmer kunnen of mogen aanvaarden. Het verzet, dat alle eeuwen door zich keert tegen de geopenbaarde waarheid Gods, heeft zich met name gekeerd tegen dat voor het „vleesch” zoo ergelijke leerstuk van eeuwige straf, eeuwige vergelding. Die leer vond men te vreeselijk. En daarom heeft men getracht, zich aan den greep der Schrift in dezen te ontworstelen. De één zocht een uitweg in de leer der „conditioneele onsterfelijkheid”. De ander in die van de „wederherstelling aller dingen”.

„Conditioneele onsterfelijkheid”, — daaronder verstond men dan, dat slechts zij eeuwig zouden kunnen blijven leven, die vrede hadden gesloten met God. De anderen zouden dan na een zekere periode van stralijden worden weggedaan, vernietigd.

En „wederherstelling aller dingen”, — daaronder wordt dan doorgaans verstaan, dat degenen, die buiten God geleefd hebben en gestorven zijn, na het ondergaan van hun „straf” gedurende een bepaalde periode, in stee van vernietigd te worden, zouden vernieuwd worden, veranderd, bekeerd. Niet alleen menschen, maar ook demonen, duivelen zouden in die bekeering deelen. En zoo zouden „alle dingen” wederom hersteld worden.

Men sprak daarbij van „alle dingen”, maar dat woord moet niet al te strak genomen worden. Behalve de dingen toch bedoelde men vooral alle personen, alle menschen en ook de demonen, die vroeger engelen waren geweest.

Nu zijn er naar onze stelling tegen beide geopperde denkbeelden onoverkomelijke bezwaren in te brengen, — indien men althans aan de Schrift vasthouden wil.

Daar is, om te beginnen, de leer der conditioneele onsterfelijkheid. Wij laten de ettelijke bezwaren, die men daar tegen aanvoeren kan, rusten, willen ook niet den term zelf curieuselijk onderzoeken, maar wijzen er hier alleen maar op, dat tenslotte deze theorie stranden moet op de verbondsgedachte. God heeft den mensch geschapen in het verbond met Hem. Dat verbond is in het menschelijk bestaan niet iets accidenteels of incidenteels; het is nimmer iets „toevalligs”, iets waarmee men ausraking kan hebben of ook niet hebben. Neen, — dat verbond is nu de eenige manier van het verkeer tusschen God en de gemeenschap van Adams kinderen. Geen van die komt ooit onder de grondwettige bepalingen van het verbond uit; in alle gevallen heeft het voorzien, alle zijn erdoor bepaald.

Dat verbond nu handelde niet over kwesties van den tijd alleen, maar deed bepalingen omtrent tijd en eeuwigheid. De armen van den God van het verbond omvatten, óf — verstooten voor tijd en eeuwigheid. Achteraf wordt dus ook daaruit duidelijk, dat de mensch geschapen is voor de eeuwigheid. Voor tijd en eeuwigheid beloofde God het leven in geval van blijvende gehoorzaamheid. En dit kan God slechts doen, indien het zijn voornemen was, den mensch te scheppen voor tijd en eeuwigheid. Zoo predikt de verbondsbepaling zelf, dat het eeuwig voortbestaan van den mensch tot de oorspronkelijke scheppingsorde behoort. Derhalve is de hypothese der conditioneele onsterfelijkheid door de verbondsgedachte geoordeeld; want het verbond sluit zulke „voorwaardelijkheid” uit. Het kan niet tot den mensch zeg-

gen: „God handelt met u over dood en leven, en de inzet is „tijd en eeuwigheid”, maar — mocht gij het verbond verbreken, dan kan die eeuwigheid nog altijd vervallen”. Juist op de verbondsgedachte strandt heel de leer der conditioneele onsterfelijkheid.

Maar dit argument, dat ons eigenlijk sterker lijkt dan ettelijke andere, die men vaak gebruikt, rekent dan óók af met de valsche leer der wederherstelling aller dingen. Indien n.l. het verbond den mensch van den aanvang af heeft toegesproken met den eisch van leven en van dood, en dat voor het project van tijd en eeuwigheid, dan kan men dit niet te niet doen door de gedachte, dat God straks dan toch weer aan de vijanden, en aan de demonen, wisseling van staat zal mogelijk maken na dit leven. Immers óók daarmee zou feitelijk het verbond ongedaan gemaakt zijn.

* * *

Wijzen wij dus af de valsche opvatting van de wederherstelling, dit beteekent nog niet, dat daarmee deze wederherstelling zelf, opgevat in bijbelschen zin, zou moeten worden uitgesloten. Het feit ligt er nu eenmaal, dat de bijbel zelf in Hand. 3:20 v. zulk een wederherstelling of apokatastasis in uitzicht stelt. Daar wordt gesproken over tijden (tijdsgewrichten) van verkwikking; en ook over tijden van wederherstelling. Het woord „apokatastasis”, dat hier in den grieksch tekst voorkomt, wordt in het jongste woordenboek op het Nieuwe Testament in zijn grondbeteekenis uitgelegd als een terugbrengen in een vroegeren toestand. Een herstel van vroegere verhoudingen. Zoo kan de natuur terugkeeren in een vroegeren staat; kan ook, juridisch gesproken, iemand die gevangen gehouden was weer in vrijheid worden gesteld, kan ook in politiek een staatsordering opnieuw worden ingericht. Dit alles heet dan in het grieksch apokatastasis. Ook — aldus nog steeds het woordenboek — komt het woord in het astronomisch spraakgebruik voor. Het duidt dan aan, dat de sterren weer in hun oorspronkelijke positie terugkeeren. Of ook wel, wanneer het woord van zon en maan gebruikt wordt, dat deze na een verduistering weer beginnen te schijnen. Ook vele andere voorbeelden zijn er, waarin juist op astronomisch gebied dit woord gebruikt blijkt.

Dit alles heeft weliswaar nog niets te maken met het spraakgebruik van het Nieuwe Testament, want al de voorbeelden, die wij aanhaalden, liggen op een ander terrein. En toch heeft het zijn beteekenis, hierop te letten. Immers, het merkwaardige is, dat het woord apokatastasis niet zozeer de bedoeling heeft, een toestand te tekenen van een bepaald mensch, hetzij in elhisch, hetzij in ander opzicht, doch een relatie teekent, b.v. een rechtsrelatie of een kosmische relatie, een betrekking tusschen deelen en geheel. En zelfs, wanneer het woord in het neo-platonistisch denken gebruikt wordt ter kenschetsing van zegeningen, die intreden voor de ziel van den enkelen mensch, zelfs dan heeft het woord apokatastasis niet de bedoeling, te zeggen, hoe zulk een ziel er uit ziet; het wil alleen maar aangeven, in welk verband zij komt te staan met het geheel van den kosmos.

Zoo kunnen wij dan ook zonder eenige aarzeling ons van het woord apokatastasis bedienen, teneinde den inhoud van Hand. 3:20 ook in ons eigen woordgebruik recht te laten wedervaren. Kittel (Oepke) vertaalt den tekst aldus: opdat er mogen komen tijden der verkwikking vanwege den Heere en Hij den voor u bestemden Messias Jezus moge zenden, welken de hemel opnemen moet tot aan den tijd van de wederherstelling van het al waarvan God gesproken had door Zijn heilige profeten van oudsher. Een moeilijkheid echter is, dat óók nog een andere vertaling mogelijk blijft; en die wordt ook door Kittel-Oepke gegeven; de laatste woorden worden dan: tot den tijd van de oprichting van al datgene, wat God gesproken had door de heilige profeten van oudsher. Volgens Kittel loopen deze beide beteekenissen feitelijk parallel, ja, vloeien zij ineen. De „momenten van verkwikking” staan in correspondentie met de „tijden van wederoprichting”. Met die eerste „momenten” wordt dan bedoeld het intreden van een verandering in den toestand der op de menschen drukkende benauwdheid: God laat telkens het licht weer door de wolken heenbreken, geeft tijden van verademing en heurt zoo het hoofd der Zijnen weer op. In dit alles werkt Hij voort heere naar de toekomst, waarin Hij voor alle eeuwigheid de oude verhoudingen weer herstellen zal. Het gaat dus om verhoudingen, rechtsverhoudingen. En deze worden teruggebracht tot de zuiverheid, die zij hadden „van den beginne”. Door het vervullen van Zijn belofte, die God van ouds gesproken heeft, worden dus alle dingen teruggebracht tot hun oorspronkelijken staat, tot de oorspronkelijke zuiverheid van relatie.

Wil dat nu zeggen, dat dus alle menschen, hoofd voor hoofd, en alle demonen in een toestand van zaligheid gebracht worden? Allermint; want het tekstwoord ziet niet op den toestand van dezen of genen, maar op relaties tusschen hen allen. Deze apokatastasis is er, zoodra het jongste oordeel uit-

gesproken zal zijn. Zij is over den heelen kosmos uitgebreid. Zij is er ook in de hel.

Juist hier komt dan ook de verbondsgedachte weer in haar geweldigheid naar voren toe. Het verbond is geen quietief, dat de oogen leert sluiten voor den dood, om ze alleen maar af en toe te laten opengaan voor het leven. Integendeel, het verbond opent de oogen dadelijk voor leven en voor dood beide. Het heeft, zoodra het afgekondigd werd — in het paradijs, waar nog geen dood was — dadelijk dood en leven tot inzet gemaakt van heel het paradijsverkeer met God als Verbondsgod. De mensch is in 't verbond verplicht te rekenen met den dood als rechts-handhaving Gods, nog vóór dat hij was gevallen. Het waren de oorspronkelijke verhoudingen; dat alles naar het recht Gods zou verlopen.

Welnu, dit recht Gods wordt in deze wereld onophoudelijk weersproken, het wordt beleedigd. En dat is de toestand die om herstelling roept. En zie, nu komt die herstelling; zij komt daarin, dat straks in den jongsten dag God Zijn rechten handhaaft, zoodra in hemel als in hel. In den hemel, — want die is op rechtsgrondslagen gebouwd. In de hel, — want die is eveneens een manifestatie van Gods recht.

Zoo valt dan alles onder deze wederherstelling, aller dingen. Dat herstel breekt niet op de hel, maar gaat juist daarin door. Het laat zich niet opsluiten in den hemel, als ware die een afgeschoten terrein, afgeperkt en afgepaald als een apokatastase-reservaat; o neen; er is een apokatastase van alles. Van alle dingen? Neen, van alle verhoudingen. Van alles dat door Gods spreken is gesteld.

* * *

Dus kan de jaarwisseling ons slechts versterken in het geloof. Wij gaan weer naar de rechtsbedeeling heen. We vinden straks de apokatastase. De fundamenteen der aarde wankelen; maar we gaan toch naar de apokatastase toe. Alles loopt scheef, buiten onzen kring, en daarbinnen. Maar we zijn weer een jaar dicht bij de herstelling van de rechtsverhoudingen over alle lengten en breedten, en in alle „dimensies”. Onze wereld bukte onder zware stormen, en meer dan voor het recht van God interesseert een verslap christendom zich voor de „liefde” onder de menschen; en daarmee wordt de chaos nog grooter, want een liefde-prediking, die Gods rechtgebed niet in onze menschen-ordeningen tot erkenning wil laten komen, beteekent bederf, willekeur, chaos. Doch — wij gaan naar de apokatastase toe. Wat Golgotha in een schrikkelijk uitschiet, dat n.l. de liefde slechts in gelijktijdigheid met het recht doórbreken kan, dat zal straks eeuwig blijken, als liefde en recht beide door alle fronten heengebroken zullen zijn.

Of er nog vele momenten van verkwikking te wachten zijn, vóórdat de apokatastase beslag legt op het continu der stilgelegde wereld, dat weet God alleen. De golven zullen nóg geweldiger beuken tegen de borstweringen, die menschen maakten, op hun veiligheid bedacht. Hoe vaak de storm nog 'thoofd omhoog steekt, weten we niet; evenmin dus, hoe vaak een periode van verademing de ééne stormperiode naar de andere nog overliden zal. Maar aan het eind van het veelbewogen jaar dat achter ons ligt, richten we 'thoofd omhoog. De rechts-orde, ja, die is in aantocht. Breed, universeel.

Wie is er, die den vijand buiten de kerk ziet? Wie is er, die gelijk de meeste psalmisten, nog in staat is, vijanden te hebben binnen den verbondskring? Wie is er, die de rechts-orde in den verbondskring zóó geschonden ziet, dat men soms de menschen zich aftobben ziet, en toch binnen den verbondskring geen vijanden te krijgen, en de casuspositie der psalmisten te vermijden, desnoods ten koste van de waarheid? Wie is er, die zijn eigen zonde voelt opstaan tegen Gods recht?

Hij trooste zich: de laatste avond van het jaar brengt hem weer dicht bij de universele rechts-handhaving toe. De wereld wordt hersteld. Sion en niet-Sion worden op rechtsgrondslagen voor eeuwig vastgesteld.

Slechts Sion wordt overigens door recht verlost.

Wie nu den horizon afzoekt, die vrage naar het recht des HEEREN. Dat is de eenige manier, om klaar te komen met de eeuwigheid in den tijd, met de vrienden en de vijanden, met „Gebod en Ordnungen”. De piëtist zoekt vanavond de apokatastase van zichzelf, een persoonlijk staat en toestand. Dat kan de heiden ook. De dienaar van God den levende zoekt de apokatastase van het al naar rechtsbestand. Wonderlijk, wonderlijk — al zoekend naar dat rechtsbestand deelt hij er in; hij komt op zijn plaats te staan. Het recht heeft hem genomen, meegenomen in genade.

K. S.

Behoorc
dat Hij ond
schaduw d
die in hun
gebrekkige
lijke. 't W
afbeelden
schoonheid
't Was de
tegelijk de
onder het
geweest, die
mocht voor
te rijk is, o
den, zoo is
type te wo
Oud Verbo
profetisch,
ook voor e
moelijk ge
schouwen.

In den K
gegaan, is i
werkelijkhe
ning. Nu
priesterlijk
opent, de a
een derde,
de ééne Ar
Maar, wa
heid in die
De Pries
geworden,
grepen in d
daardoor b
diep wegge
staan. Hij
En de P
een predik
Zich zóó n
ander moel

Doch de
dat de Zel
heilsweg v
lijke energ
den en zo
Zijnen, zoo
lijke krach
prediken a
Maar zóo
Zich, zóó g
allereerste
van het he
kan. Zoo
engel, Hem
hier een a
Paaschmor
rezene in
komen en
wijs ervan
en op aar
nacht, is
semané, H
deze predi

Zoo ontl
de Profet
Opdat en
loof, zoo d
Hij gaat er
O God
prediken!

Thans p
nu verkon
de dag van
en de Pa
nu predik
Zijn profet
Zelf Zijn
den Kerst
gebruikt i
begeerig o
der rijkdom
staan; doe
daarin ve
heerlijke w
Gods lof i
eenmaal.
morgen ge

Nu will
prediking.
profetisch
nog heerli
zingen he
len en me
troon zit c
en de he
heid.

's Gr.